

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 31 sahifa.
2026-yil mart*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeveva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanov Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

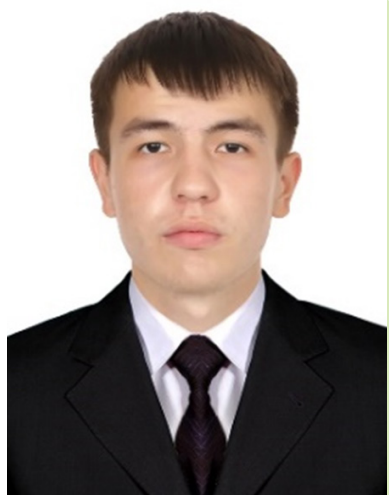

MUNDARIJA

XODIMLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTI, KORPORATIV MADANIYAT VA MEHNAT UNUMDORLIGI O'RTASIDAGI UZVIY BOG'LIQLIKNI CHUQUR TAHLIL QILISH	8
Shoabdurashidova Mahina Jaxongir qizi, Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ESG TAMOIYILLARI INTEGRATSIYASI ORQALI KORXONALAR BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH.....	15
Jolg'ashova Nozima Mansurovna, T.D. Mamatkulov	
АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	21
Давлетова Адиля Азатбаевна, Сапаев Дилшод Хушнудович	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHI IQTISODIY O'SISHNING OMILI	27
Jumaniyazov Rashid Azamatovich, Ismailov Baxit Abdireymovich	

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI RIVOJLANISHI IQTISODIY O'SISHNING OMILI

Jumaniyazov Rashid Azamatovich

Qoraqalpoq davlat universiteti
Moliya va moliyaviy texnologiyalar mutaxassisligi
2b guruhi talabasi

Ilmiy rahbar:

Ismailov Baxit Abdireymovich

Qoraqalpoq davlat universiteti
Moliya va moliyaviy texnologiyalar
kafedrasida dotsenti, PhD.
E-mail: Ismailov_Bakhit79@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati rivojlanishi hamda xizmat ko'rsatish tarmoqlari va yo'nalishlarida iqtisodiy o'sishning omilli tahlili amalga oshirilgan. Bunda asosiy maqsad iqtisodiy o'sishning intensiv va ekstensiv omillarining xizmat ko'rsatish faoliyatining iqtisodiy o'sishiga ta'sirini aniqlashdan iborat.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot, ishlab chiqarish samaradorligi, iqtisodiy o'sish, servis iqtisodiyoti, intensiv va ekstensiv omillar, xizmat ko'rsatish sohasi, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlik, mehnat unumdorligi, xizmat ko'rsatish korxonalari, bozor iqtisodiyoti, yalpi mahsulot, inflyatsiya.

Abstract: This article analyzes the development of service enterprises and conducts a factor analysis of economic growth in service sectors and directions. The main objective of the study is to determine the impact of intensive and extensive factors of economic growth on the economic growth of service activities.

Key words: economy, production efficiency, economic growth, service economy, intensive and extensive factors, service sector, economic and social efficiency, labor productivity, service enterprises, market economy, gross product, inflation.

Аннотация: В данной статье проведён факторный анализ развития деятельности предприятий сферы услуг, а также экономического роста в отраслях и направлениях сферы услуг. Основной целью исследования является определение влияния интенсивных и экстенсивных факторов экономического роста на развитие экономического роста в сфере услуг.

Ключевые слова: экономика, эффективность производства, экономический рост, экономика услуг, интенсивные и экстенсивные факторы, сфера услуг, экономическая и социальная эффективность, производительность труда, предприятия сферы услуг, рыночная экономика, валовой продукт, инфляция.

KIRISH

Hozirgi vaqtda jahon iqtisodiyotining rivojlanish tendensiyasi asosan zamonaviy va yuqori texnologiyalarga asoslangan iqtisodiyotga o'tish jarayoni bilan tavsiflanadi. Bunda asosiy e'tibor intellektual resurslardan samarali foydalanish, fan hamda axborot texnologiyalari sig'imi yuqori bo'lgan zamonaviy tarmoqlarni rivojlantirishga qaratilmoqda. Jamiyat taraqqiyotidagi bunday jarayonlar iqtisodiyotning boshqa sohalariga nisbatan xizmat ko'rsatish sohasining yanada kengroq rivojlanishini taqozo etadi.

Jahon mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, sanoat ishlab chiqarishining samaradorligi hamda iqtisodiy o'sish darajasi mehnat jarayonlarining xususiyatlari, texnik darajasi va mavjud shart-sharoitlarga bog'liq holda turli omillar ta'siri ostida o'zgarib turadi. Shu bois tadqiqot doirasida korxonalar darajasida tanlab olingan sanoat korxonalarida iqtisodiy o'sishning omilli tahlili amalga oshiriladi. Bunda asosiy maqsad iqtisodiy o'sishning intensiv va ekstensiv omillarining mahsulot ishlab chiqarish faoliyati natijasida yuzaga keladigan iqtisodiy o'sishga ta'sirini aniqlashdan iborat.

O'tkazilgan omilli tahlil doirasida ekstensiv va intensiv omillar ta'siri indekslarni taqqoslash usuli orqali baholanadi hamda iqtisodiy o'sish darajasi aniqlanadi.

Umuman olganda, xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyotining nazariy asoslarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlarda yuzaga kelayotgan xo'jalik yuritish shart-sharoitlarining o'zgarishi samaradorlik kategoriyasini yanada kengroq miqyosda yoritib berishni talab etadi. Samaradorlik mazmuniga zamonaviy yondashuv xorijiy iqtisodiyot fanida tobora kengayib bormoqda. Ushbu yondashuvga ko'ra, samarali faoliyatni baholash faqat miqdoriy ko'rsatkichlar asosida emas, balki sifat jihatidan erishilgan natijalar orqali ham amalga oshirilishi mumkinligi ta'kidlanadi [1].

Shuningdek, jahon iqtisodiyoti fanidagi ilmiy qarashlarni umumlashtirgan holda ta'kidlash joizki, xo'jalik subyektlarining samarali faoliyati iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlarning o'zaro uyg'unligi orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli samarali faoliyatni ifodalovchi umumlashtiruvchi tushuncha sifatida ijtimoiy va iqtisodiy samaradorlik kategoriyalaridan foydalanish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Mazkur kategoriyalar samaradorlikning ikki tomonlama mazmunini, ya'ni uning miqdoriy va sifat jihatlarini ifodalaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiyotining shakllanishi, resurslardan samarali foydalanish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ishlab chiqarish omillaridan xizmat ko'rsatish jarayonida samarali foydalanish, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni oshirish, xizmat ko'rsatishning zamonaviy tarmoqlarini rivojlantirish, mehnat unumdorligini oshirish hamda xizmat ko'rsatish sohasining innovatsion rivojlanishi bilan bog'liq muammolarning fundamental tadqiqotlari xorijiy olimlar, jumladan, Keyns J.M. [2], Marshall A. [3], Fisher M. [4], Xaksever K.X., Render B.R., Rassel R.S., Merdik R.G. [5], Shumpeter Y.A. [6] asarlarida keng yoritib berilgan.

Iqtisodiyot sohalari va tarmoqlarida iqtisodiy o'sishni ta'minlash, iqtisodiy samaradorlikni oshirish ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) xususiyatlari hamda mavjud sharoitlarga bog'liq bo'lib, bir qator omillar ta'siri bilan belgilanadi. Mazkur omillarni sifat va miqdoriy ko'rsatkichlar asosida baholash, shuningdek, ularning har birining iqtisodiyot soha va tarmoqlari rivojlanishiga ta'sirini aniqlash muhim ilmiy tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Iqtisodiyotning asosiy soha va tarmoqlarida iqtisodiy o'sishning omilli tahlilini amalga oshirishdan ko'zlangan asosiy maqsad iqtisodiy o'sishning intensiv va ekstensiv omillarining soha hamda tarmoqlar iqtisodiy o'sishiga ta'sirini aniqlashdan iboratdir. O'tkazilgan tadqiqotlar doirasida ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar indekslarni taqqoslash usuli orqali tahlil qilinib, iqtisodiy o'sishning shakli aniqlanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida iqtisodiyot soha va tarmoqlarida iqtisodiy o'sishni baholash masalalarini o'rganishda iqtisodiy tizimlar va nisbatlarni tahlil qilishga dialektik hamda tizimli yondashuvlardan foydalanildi. Shuningdek, kompleks baholash, qiyosiy va solishtirma tahlil, omilli tahlil, statistik hamda dinamik yondashuvlar, shuningdek, guruhlash usullari qo'llanildi.

Iqtisodiyot soha va tarmoqlarida iqtisodiy o'sishning intensiv va ekstensiv omillarining iqtisodiy o'sishga ta'siri baholanib, iqtisodiy o'sish dinamikasining umumiy indeksi aniqlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Respublikamiz iqtisodiyotini modernizatsiyalash sharoitida xizmat ko'rsatish sohasida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish yo'llarini aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda iqtisodiy samaradorlikni oshirish manbalari va zaxiralarini aniqlash ushbu jarayonni ta'minlovchi muhim vositalardan biri hisoblanadi.

Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini ifodalovchi ko'rsatkichlar ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimida barcha ko'rsatkichlarning o'zaro uyg'unlashgan sintezi sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli faoliyat samaradorligining mazmunini har tomonlama tadqiq etishda o'zaro bog'liq bo'lgan ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlarni kompleks tarzda tahlil qilish zarur.

Rivojlangan bozor iqtisodiyoti mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, xizmat ko'rsatish sohasi faoliyatining samaradorligi hamda iqtisodiy o'sishi xizmat ko'rsatish xususiyatlari va mavjud shart-sharoitlarga bog'liq bo'lib, bir qator omillar ta'siri bilan belgilanadi. Shunga ko'ra, tadqiqot doirasida hududiy darajada xizmat ko'rsatish tarmoqlari va yo'nalishlarida iqtisodiy o'sishning omilli tahlili amalga oshiriladi. Bunda asosiy maqsad iqtisodiy o'sishning intensiv va ekstensiv omillarining xizmat ko'rsatish faoliyati iqtisodiy o'sishiga ta'sirini aniqlashdan iborat.

O'tkazilgan omilli tahlil doirasida ekstensiv va intensiv omillar indekslarini taqqoslash usuli orqali iqtisodiy o'sish shakli aniqlanadi [7].

Quyida iqtisodiy o'sish dinamikasining umumiy indeksi formulasi keltirilgan.

$$I_r = \frac{I_{mu} \times I_{fq}}{I_n \times I_{af}}, \quad (1)$$

Bu yerda:

I_r – iqtisodiy o'sishning umumiy indeksi;

I_{mu} – mehnat unumdorligi indeksi;

I_{fq} – fondlar qaytimi indeksi;

I_{af} – asosiy fondlar indeksi;

I_n – sohada band bo'lganlar indeksi.

Mehnat unumdorligi indeksi (I_{mu}) bir soatdagi (I_s), kunlik (I_k), yillik (I_y) mehnat unumdorliklari indekslar ish vaqti indeksiga bog'liqdir va quyidagicha hisoblanadi.

$$I_{mu} = I_y \times I_d, \quad (2)$$

$$I_y = I_{mu} \times I_{ik} \text{ yoki } I_y = I_s \times I_d \times I_{ik}, \quad (3)$$

Bu yerda:

I_{mu} – kunlik mehnat unumdorligi indeksi;

I_y – yillik mehnat unumdorligi indeksi;

I_s – bir soatdagi mehnat unumdorligi indeksi;

I_d – ish vaqtining xaqiqatdagi davomiyligi indeksi;

I_{ik} – muayyan yildagi o'rtacha ro'yxatda bir ishchiga to'g'ri keladigan ishlagan ish kunlari soni indeksi.

Bunda, aniq holatda korxonada mehnat unumdorligi indeksi korxonaning ish vaqti indeksiga nisbatan teskari hisoblanadi:

$$I_{mu} = \frac{\sum Q_1 t_0}{\sum Q_1 t_1}, \quad (4)$$

Bu yerda:

Q_1 – hisobot davrida ishlab chiqilgan mahsulot (ko'rsatilgan xizmatlar) hajmi.

t_1 va t_0 – har bir mahsulot birligiga bazis va hisobot yillaridagi ish vaqti sarfi.

Korxonalarda fondlar qaytimi indeksi I_{fq} quyidagi formula bo'yicha hisoblanadi [8].

$$I_{fq} = \frac{\sum K_{2i} \times L_i}{\Phi_2} : \frac{\sum K_{1i} \times L_i}{\Phi_1}, \quad (5)$$

Bu yerda:

K_{2i} va K_{1i} – bazis va tahlil qilinayotgan davrda i – muddatga natural qiymatda aks ettirilgan mahsulot ishlab chiqarish (xizmat ko'rsatish) hajmi;

L_i – i – turdagi mahsulot birligiga narx;

F_1 va F_2 – bazis va tahlil etilayotgan davrlarga asosiy fondlar o'rta yillik qiymati.

Asosiy fondlar indeksi (I_{af}) quyidagi formulalar asosida hisoblanadi [9]:

$$I_{af} = \frac{\sum AF_{xdq} - \sum AF_{xchq}}{\sum AF_{xdq}} : \frac{\sum AF_{bdq} - \sum AF_{bchq}}{\sum AF_{bdq}}, \quad (6)$$

Bu yerda:

$\sum AF_{xdq}$ – asosiy fondlarning hisobot yilidagi dastlabki qiymati summasi;

ΣAF_{xchq} – asosiy fondlar hisobot yilida chiqib ketgan qismi qiymati;

ΣAF_{bdq} – asosiy fondlar bazis yilidagi dastlabki qiymati summasi

ΣAF_{bchq} – asosiy fondlarning bazis yilida chiqib ketgan qismi qiymati.

Xizmat ko'rsatish sohasi tarmoqlarida band xodimlar soni indeksi (I_n) muayyan davr boshi va oxiriga ishchi-xodimlar soni o'zgarishi bilan aniqlanadi va quyidagicha hisoblanadi:

$$I_n = \frac{N_o + N_q - N_b}{N_o}, \quad (7)$$

Bu yerda:

N_o – muayyan davr boshida ishchilar soni, (kishi)

N_q – shu davrga yangi ishga qabul qilinganlar soni, (kishi);

N_b – turli sabablarga ko'ra ishdan bo'shatilgan ishchilar soni, (kishi).

Agar $I_r > 1$ bo'lsa, u holda o'sish nisbatan intensiv, agar $I_r < 1$ bo'lsa, u holda nisbatan ekstensiv iqtisodiy o'sish bo'lishini kuzatish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, xizmat ko'rsatish soha va tarmoqlarida samaradorlikni hisoblash kompleks yondashuvni talab etadi hamda iqtisodiy ko'rsatkichlarning o'zaro mutanosibligini ta'minlashni taqozo etadi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, bunday yondashuv tobora keng qo'llanilmoqda va xizmat ko'rsatish sohasining samarali rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Хаксевер К.Х., Рендер Б.Р., Рассел Р.С., Мердик Р.Г. Управление и организация в сфере услуг: теория и практика: Service Management and Operations. 2-е международное изд. / пер. с англ., под науч. ред. В.В. Кулибановой. – СПб. и др.: Питер, Питер Бух, 2002. – 496 с.
2. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег / пер. с англ. проф. Н.Н. Любимова; под ред. д.э.н., проф. Л.П. Куракова. – М.: МИЭМП, 2010.
3. Маршалл А. Принципы экономической науки. В 3 т. – М.: Прогресс, 1984. – 119 с.
4. Fischer M., Nijkamp P. (eds.). Regional Labor Markets: Analytical Contributions and Cross-National Comparisons. – Elsevier Science Publishing Co., 1987. – 500 p.
5. Хаксевер К.Х., Рендер Б.Р., Рассел Р.С., Мердик Р.Г. Управление и организация в сфере услуг: теория и практика. – СПб. и др.: Питер, 2002. – 751 с.
6. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / пер. с англ., предисл. В.С. Автономова. – М.: ЭКСМО, 2007. – 864 с.
7. Беляев К.К. Проблемы измерения затрат и результатов на предприятии. – Иркутск: ИГЭА, 1999. – 104 с.
8. Рубцова Н.В. Оценка эффективности сервисной деятельности: дисс. канд. экон. наук. – Иркутск, 2006. – 171 с.
9. Смирницкий Е.К. Экономические показатели бизнеса. – М.: «Экзамен», 2002. – 220 с.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
